
Nordiske Udkast

Tidsskrift for kritisk samfundsforskning – Årgang 52, nr. 2

Hillerød-modellen

Brobygning, netværk og fællesskabelse arrangeret som (SSP-)samarbejde

Line Lærche Mørck

DPU, Aarhus Universitet

Svenn Petersen

SSP/Basen, Hillerød

Maja Baunbjerg

Københavns Professionshøjskole

Christian Styrbæk Kensmark

PPR, Københavns Kommune

Resume

Artiklen analyserer og diskuterer Hillerøds (SSP-)samarbejde som prototypisk forbi-
lede på måder at praktisere helhedsorienteret forebyggelse, og på hvordan SSP kan
udvikles til at blive mere lokalforankret, brobyggende og fællesskabende. Artiklen er
resultat af et 5-årigt praksisforskningssamarbejde mellem forskere, praktikere og an-
dre entreprenører fra Hillerød, der har været med til at fællesskabe en helt ny form
for (SSP-)samarbejde, den såkaldte Hillerød-model, hvor SSP sættes i parentes. Ar-
tiklen er skrevet i et samarbejde mellem tre forskere og Hillerøds SSP-leder. Fremfor
primært at fokusere på unges kriminalitet og problemer samarbejder SSP i Hillerød
med andre parter om at skabe brobygning og netværk. Kapitlet undersøger, hvordan
SSP i Hillerød både kan opretholdes som en legitim del af et kommunalt (SSP-)sam-
arbejde og samtidig udføres som et brobyggende, netværksbaseret og lokalt alternativ
til SSP, samskabt med andre aktører. Vi undersøger, hvordan man konkret arrangerer
det forebyggende arbejde deltagelsesorienteret og lokalt i partnerskaber mellem (del-
tids)ansatte i kommunen, der samtidig også er lokale, aktive borgere som har et ”ben”
i og på tværs af andre praksisser. Medarbejderne er med andre ord multipelt positio-
nerede i og på tværs af forskellige fællesskaber, hvilket skaber muligheder for bro-
bygning, gensidig tillid og forbindelser mellem forskellige praksisser. Gennem cases

analyserer vi, hvordan man fra forskellige magtfulde positioner og lokalt i Skævinge, i Street-Lab og i et udsat boligområde 'Hillerød Øst' er med til at anerkende, (re)producere og udvikle en særlig slags lokalkultur og transformativ kollektiv samskabelse, der også engagerer udsatte børn, unge og deres familier.

Nøgleord:

Fællesskabende praksis, brobygning, SSP-samarbejde, Samskabelse, counter-hegemonisk alternativ, ressource-orienteret forebyggelse

Indledning

Søren (deltidsansat i SSP og daglig leder af Street-Lab): Hvordan er det organiseret? [...] Hvad er det du gør, når du kan se, at der er en ildsjæl ude i et lokalsamfund, som har et ben inde i det forebyggende arbejde? [...]

Søren: Skal vi tale lige ud af posen nu? Du er sindssyg god til at se [rekruttere samarbejdspartnere/forebyggende medarbejdere] - både ude i lokalsamfundet - at der er en, som er derude og så ansætter [du] vedkommende til 10-15 timer, måske nogle gange 5 timer, så har man [som deltidsansat] stadig benene ude i sin praksis, et lokalsamfund eller en kirke eller en skole eller i Street-Lab eller hvor som helst, og så er der et fællesskab med Basen og SSP. Men du går også den anden vej rundt [kigger efter relevante personer] i rådhuset, så du har også nogle samarbejdspartnere [i administrationen]. Når du også laver en brobygning imellem, øh, forvaltning og praksis, så er det jo det, som jeg synes er vanvittigt spændende, den måde [Hillerøds forebyggende arbejde] er formelt organiseret på (Søren Lerche taler her til en af os forfattere, leder af SSP, Sønn Petersen på et Lærings-laboratorium om Hillerød-modellen, november 2022).

Ovenstående citat er fra et af vores møder, hvor vi (forskere og praktikere) samarbejder om at komme til en fælles forståelse af den såkaldte Hillerød-model: Hvad er Hillerød-modellen, og hvordan er den organiseret i praksis, spørger Søren Lerche, der selv både er deltidsansat under SSP/Basen¹ til at lede Street-Lab (et frivilligt projekt 'for gadeidræt og anden lokalkultur') og med opgaven at facilitere 'Den sociokulturelle landsby', som gennem månedlige fællesmøder skaber netværk som kommunal strategi (Christensen, 2020). I citatet svarer Søren selv på, hvordan han ser at Hillerød-modellen praktiseres i samarbejde mellem forskelligt positionerede deltagere. Søren fremhæver brobygning som en bærende praksis, hvormed der skabes samarbejde mellem mange forskellige aktører, såsom lokale fællesskaber, en kirke, en skole, Street-Lab, og kommunale aktører, der alle har "et ben inde i det forebyggende arbejde". Hillerød-modellen er altså et samarbejde, som ifølge praktikerne skabes gennem aktørernes deltagelse i brobygning, men som også samfundsmæssigt skal anerkendes af

¹ SSP i Hillerød har siden 2010 været del af Basen, som rummer generel forebyggelse i grundskolen, Åben Anonym Ungerådgivning, opsøgende relationelt gadeplansarbejde og boligsociale arbejde m.m. I Hillerød kaldes SSP derfor oftest blot for Basen.

politikere samt understøttes med både menneskelige og økonomiske ressourcer fra kommunen og lokalt for fortsat at eksistere og udgøre det alternativ, som det er. I denne artikel undersøger vi nærmere, hvordan en sådan brobygning praktiseres i Hillerød.

Forskellige parter begyndte i løbet af vores forsknings- og udviklingsprojekt Brobygning og Fællesskabende praksis² at tale om "Hillerød-modellen". I år 2022 blev vi (forskere og praktikere i projektet) enige om at tage Hillerød-modellen op som fælles tema på et lærings-laboratorie og på et fælles oplæg ved projektets afsluttende dialogkonference. Forfatter-vi'et i denne forskningsartikel består af henholdsvis Line Lærche Mørck, som er professor ved DPU, Aarhus Universitet, Sverre Petersen, leder af SSP-samarbejdet i Hillerød Kommune gennem mere end 30 år, Maja Baunbjerg og Christian Styrbæk Kensmark, som begge er tidligere forskningspraktikanter hos Line og siden uddannet som psykologer fra Københavns Universitet. Når vi omtaler os som et 'vi' i denne artikel, kan 'vi'et' både være et kollektivt 'vi', som omfatter os alle fire, enkelte af os eller et bredere 'vi' med de mange samarbejdspartnere, der har deltaget over tid i vores dialogiske praksisforskningssamarbejde.

I denne artikel har vi valgt at sætte SSP i parentes for tydeligt at markere, at Hillerød-modellens samarbejde er forankret meget bredere end blot i det kriminalitetsforebyggende arbejde, der kaldes SSP (SSP står for skole, socialforvaltning og Politi). Understregningen af *samarbejde* (og ikke SSP) markeres som et forsøg på at overskride den iboende fremmedgørelse, der vedvarende ligger i SSP-kategorien, som unge gennem tiden har omtalt som: "Super Stikker Patruljen" (Perry, 2012, s. 188). Vi ønsker i artiklen at undersøge Hillerød-modellens primære omdrejningspunkt, nemlig *samarbejdet*, og hvordan det praktiseres mellem forskellige parter og deltagere på tværs af forskellige steder og niveauer af praksis.

Som vi skal se, kræver det et vedvarende fælles arbejde at rykke forebyggelsesfokus fra primært at have fokus på de unges problemer og kriminalitet til at reproducere Hillerød-modellen som en alternativ måde at lave (SSP-)samarbejde på, byggende på en vision om at netværk, brobygning og fællesskabelse er det afgørende i det forebyggende arbejde. For at de ressource-orienterede, brobyggende og fællesskabende tilgange kan (over)leve i praksis, kræver det en vedvarende counter-hegemonisk fællesskabelse af disse alternativer i lokal praksis. Inspireret af Lave (under udgivelse) udforsker vi counter-hegemoniske alternativer som deltagelsesmåder, hvorpå vi delvist

² <https://projekter.au.dk/brobygning-og-faellesskabende-praksis>.

kan overskride fremmedgørelse. De alternative eller utopiske mulighedsrum, som vi skaber sammen, skabes i dialog og i samarbejde med både hegemonisk praksis og med deltagere fra udsatte positioner. På den måde bygger 'vi' sammen bro på tværs af de her positioner. Det vil sige, at deltagere i marginaliserede positioner, dem som normalt er umyndiggjort og ikke bliver hørt, bliver inviteret ind og med til at fællesskabe en forandring. Counter-hegemonisk adskiller sig fra at positionere sig "imod" noget, forstået som f.eks. at være imod eller kritisere SSP. Counter-hegemoniske deltagelsesmåder handler om at skabe alternativer samtidig med, at man samarbejder med hegemonisk praksis (Lave, under udgivelse), som her inkluderer det etablerede SSP, magtfulde politikere og etablerede institutioner, såsom folkeskoler og specialskoler.

Artiklens indhold og opbygning

Artiklen er bygget op på en måde, hvor vi veksler mellem metodologiske / teoretiske diskussioner og case-analyser:

I de førstkommande afsnit præsenterer vi vores praksisforskningstilgang, social praksis-teori og hvordan vi fremstiller en prototype, Hillerød-modellen.

Det første case-afsnit omhandler et konkret samarbejde med hegemonisk praksis som en nødvendig anerkendelseskamp, hvor en af os forfattere (SSP-lederen Svenn) sammen med Hillerøds borgmester og daværende justitsminister Nick Hækkerup offentligt forsvarede Hillerød-modellens alternative tilgang i den lokale presse.

Case 1 følges op af et afsnit med en teoretisk diskussion af på hvilke måder Deuchar & Bhopals og Putnams 'brobygnings'-begreber kan hjælpe os videre i forståelsen af SSP-lederen Svenns beskrivelse af brobygning som en slags "gave-økonomi".

I case 2 bevæger vi os fra almene diskussioner om SSP på projektets afslutningskonference til at analysere konkret fællesskabelse i en af Hillerød(-modellen)s lokale fællesskaber Street-Lab, og hvordan udsatte børn, unge og deres forældre kan få adgang til at være medskabere af fællesskaber og dermed en følelse af at høre til.

Case 3 omhandler en forandringsproces og etablering af sammenhængskraft i et andet lokalt fællesskab i landsbyen Skævinge. Her analyserer vi en bevægelse af samarbejdet fra paragraf 115-netværk og problemorientering til et lokalt forankret forenings-samarbejde, hvor de unge fællesskabte nye aktiviteter sammen med SSP, professionelle og lokale borgere.

I case 4 flytter vi analysen til et udsat område i Hillerød (Hillerød Øst), der har formået at holde sig ude af regeringens ghetto-kategori. Vi analyserer, hvordan årlige Øst-Festivaler og en omsorgsfuld solidarisk forebyggelse er med til at fællesskabe Hillerød Øst som et alternativ til det, som regeringen kategoriserer og stigmatiserer som parallel-samfund.

Artiklen afrundes med en selvkritisk refleksion over, hvordan det forebyggende samarbejde i Hillerød også kæmper med almene modsætninger i praksis, som kræver en omlægning af de måder, vi samfundsmæssigt anerkender og værdisætter (re)produktion i vores kapitalistiske samfund. Dette diskuteres med reference til Frigga Haugs 'fire i et-perspektiv' (Haug, 2021).

Hvordan samarbejder 'vi' omkring praksisforskning? Og hvem er 'vi'?

'Vi' udgør et praksisforskningssamarbejde, der i en fortløbende dialog har udvekslet og dermed videreudviklet vores forståelse af praksis i et samarbejde, der inkluderer forskere og deltagere fra praksis: "I udvekslingens bevægelser vender man ikke tilbage til udgangspunktet ligesom et pendul. Der realiseres nemlig *forvandlinger*." (Mørck & Nissen, 2005, s. 133). Vi vil gennem artiklen illustrere denne pendulsvingning, hvor vi på skift svinger pendulet ind i retning af fordybelse og diskussion af teoretiske begreber/referencer for derefter at anvende begreberne i analysen af forskellige cases. En fortløbende udveksling på tværs af teori og praksis der skal hjælpe til en dybere forståelse af Hillerød-modellen.

Samarbejdet, hvem der deltager samt de referencer fra teori og praksis vi inddrager, har ligeledes udviklet sig over projektets levetid. Flere og flere samarbejdspartnere, medforskere og deltagere er fortløbende blevet inviteret med som del af samarbejdet (Mørck & Nissen, 2005), og i denne artikel har vi udvidet med flere praksis-cases fra forskellige (aktuel-historiske) tider og steder i Hillerød.

Vores praksisforskningssamarbejde startede i år 2018 med formuleringen af vores fælles ansøgning til Velux Fondens HUMpraxis-program. Siden da har samarbejdet udviklet sig i og på tværs af forskellige handlesammenhænge, hvilket inkluderer dialogiske møder (lærings-labs), seminarer, interviews, fælles præsentationer, workshops til konferencer og deltagerobservationer i praksis, mens vi forskere til tider også deltog som frivillige (Baunbjerg et al., 2023).

Som praksisforskere har vi et mål om at komme til forståelse med praksis indefra og nedefra. Inden for kritisk psykologi betyder dette at udforske en praksis ud fra deltageres subjektstandpunkter og positioner (Schraube & Osterkamp, 2013). Et

subjektstandpunkt kan dertil også forstås som et kollektivt subjektstandpunkt, nemlig et 'vi' der f.eks. refererer til samarbejdsparter på tværs af Den Sociokulturelle Landsby, Street-Lab eller samarbejdet omkring en Øst-festival. I praksisforskningen arbejder vi ud fra en kritisk emancipatorisk tilgang, hvor deltagerne inddrages som medforskere i forskningsprocessen, og hvor vi lægger vægt på humanisering og social retfærdighed som en del af en fælles kamp for fælles interesser og det fælles bedste, f.eks. fælles sager der har til hensigt at overskride tendenser til fremmedgørelse og individualisering af problemer (Osterkamp, 2000). Ved at samarbejde omkring sådanne fælles interesser og fælles sager er det vores mål at give et bud på, hvordan "gensidig omsorg, relationer og handlemuligheder udvikles gennem deltagelse i fælles engagementer i omsorg for verden og hinanden" (Mørck et al., 2023, s. 262), gennem 'vild' samskabelse i den relationelle velfærdsstat (Mørck et al., 2023, s. 269).

I forskningssamarbejdet og praksisudviklingen omkring Hillerød Kommunes forebyggende samarbejde har forskellige deltagere og fællesskaber deltaget som medforskere, hvor vi i fællesskab har udforsket og fortsat udforsker vores fortløbende samarbejde. I denne artikel er vores centrale medforskere henholdsvis Søren Petersen, som er SSP-leder og medforfatter, Søren Lerche, der er multipelt positioneret som daglig leder af Street Lab og facilitator ved Den Sociokulturelle Landsby samt den multipelt positionerede præst og grundlægger af Kirke Care, Thyge Enevoldsen, der ligeledes var deltidsansat i SSP i Hillerød Øst. Vores forskningssamarbejde består af overlappende fællesskaber, hvor vi forskere ofte deltager som multipelt positioneret. Udover at være forsker har Maja f.eks. deltaget som frivillig i planlægningen af Øst-festival i Hillerød Øst. Dertil er Line søster til Søren Lerche. At deltage fra mange forskellige positioner har på denne måde givet os adgang til insider-viden om det konflikтуelle, og hvordan Hillerød-modellen også indbefatter en vedvarende kamp for overlevelse.

Disse dobbelte positioner fordrer en særlig social praksis etik (Mørck 2020), bl.a. fordi det gængse krav om anonymisering af praksis, ikke er mulig. Det vil ikke give mening af give Hillerød, Street-Lab, Skævinge eller Hillerød Øst dæksnavne, og reelt vil alle fra lokalområdet vide, hvem de omtalte professionelle er, selv hvis vi anvendte dæksnavne. I stedet for anonymisering bestræber vi os for, at vi arbejder ud fra en fælles interesse (Mørck 2020), når vi undersøger deltagelsesprocesser, fællesskabelse og samskabelse i relation til udvikling af Hillerød-modellen. I vores deltagerorienterede form for praksisforskning blandes praksisudvikling med forskning; gennem vores deltagelse tager vi selv del i selve de fænomener, som vi undersøger. Vi anvender en lang række forskellige former for empiri: lige fra en ældre rapport om Skævinge-projektet

(Østergaard, 2011), som er skrevet af SSP selv, til citater fra fælles koordineringsmøder og videoer, som vi har skabt i fællesskab med medforskerne Søren, 'Mads' og hans mor 'Caroline', og ikke mindst interviews og feltnoter som fortløbende er skrevet i og på tværs af forskellige kontekster og fællesskaber - også af andre af projektets forskere.

Hillerød-modellen – en prototypisk model for brobygning og netværksdannelse

Vores interesse for "Hillerød-modellen" opstod, fordi "Hillerød-modellen" var en betegnelse, der blev brugt af forskellige parter for det særlige samarbejde på tværs af organisationer og positioner, som man har udviklet i Hillerød, men også fordi betegnelsen rummede muligheder for almengørelse og udbredelse. Ordet 'model' kan imidlertid give anledning til en række spørgsmål. Indenfor det kriminologiske felt bruges det f.eks. om evidensbaserede metoder (Fisker, 2020), ofte udviklet og afprøvet i USA, med tilhørende manualer og med en bagvedliggende pointe om, at det har en virkning på tværs af steder og tider, bare man sikrer at følge manualen. Hillerød-modellen adskiller sig radikalt fra denne forståelse af 'model' og er noget helt andet ved ikke at være et forsøg på at beskrive en universel anvendelig model, som kan overføres fra en praksis til en anden. Hillerød-modellen må endelig *ikke* misforstås som værende en af de hegemonisk evidensbaserede interventionsindsatser, der typisk beskrives som målrettet mod en foruddefineret målgruppe, som man ønsker at skabe en særlig virkning i, og som om det virker uafhængigt af den specifikke kontekst, som den er indlejret i. I praksisforskningens dialogiske og demokratiske ånd er det snarere vores mål at undersøge/komme til forståelse med Hillerød-modellen som en række heterogent sammensatte (praksis)fællesskaber situeret i en bestemt samfundshistorisk kontekst, hvor de forskellige aktører på forskellig vis deltager og bidrager til brobygning og netværksdannelse i Hillerød. Som vi skal se i artiklen, arbejdes der heller ikke med én foruddefineret målgruppe. I stedet opereres der ofte med en betegnelse om, at det skal være for "alle", hvor man forsøger at skabe rammer omkring aktiviteter som muliggør, at deltagerne kan deltage på mange forskellige måder, og hvor deres deltagelse kan ændre sig over tid. Herved bliver et spørgsmål om modellens overførbarhed også ændret til et spørgsmål om, hvordan Hillerød-modellens prototypiske cases, teoretiske og praksis-referencer er relevante og dermed kan rekontekstualiseres af andre forskere og praktikere til anden forebyggelsespraksis (Mørck, 2006, s. 244).

Det social praksis-teoretiske udgangspunkt

For at komme til forståelse med det der kaldes Hillerød-modellen, tager vi således afsæt i et social praksis-teoretisk perspektiv, hvor legitim perifer deltagelse bibringer os alle en kollektiv læring og mulighed for identitetstransformation gennem vores deltagelse i praksisfællesskaber (Lave, 2019). Vi har gennem vores hidtidige udforskning af det forebyggende arbejde i Hillerød været optaget af, hvordan forskellige deltagere er med til at samskabe fællesskaber, brobygning og netværk, som rummer mange forskellige måder at tage del i det fælles på. I Baunbjerg et al. (2023) analyserer vi eksempelvis, hvordan Street-Lab i samarbejde med en række organisationer gennem Netværket Den Sociokulturelle Landsby (Christensen, 2020) sammen skaber aktiviteter og fællesskaber på tværs, hvor de arbejder med at bygge bro mellem mere eller mindre marginaliserede borgere og forskellige kommunale, private og frivillige aktører i lokalmiljøet (Baunbjerg et al., s. 174-175). Mørcks (2006) grænsefællesskabsforståelse af brobygning understreger, hvordan man kollektivt kan arbejde med at overskride den individualisering, der ligger i, at det i mange etablerede institutioner typisk er op til den enkeltes ansvar at etablere kontakt til nye sammenhænge (Baunbjerg et al., s. 174-175). Som alternativ analyseres det, hvordan de fællesskabende aktiviteter på tværs af aktører skaber nye forbindelser og opbygger tillidsfulde relationer mellem deltagere i specialiserede tilbud og involverede deltagere fra Street-Lab, der "... kan hjælpe til at overskride den stigmatisering, der ellers kan fylde, når man er del af et specialtilbud, og udvide deltagernes handlemuligheder" (Baunbjerg et al., 2023, s. 174-175).

Brobygning, fællesskabelse og netværksskabelse skal således forstås på tværs af steder/lokationer, men som vi skal se i denne artikel, er det også vigtigt at medreflektere det counter-hegemoniske ved at analysere det på tværs af niveauer af praksis. Mere konkret undersøger vi på tværs af prototypiske cases omhandlende Street-Lab, Skævinge og Hillerød Øst, hvordan det muliggøres, at udsatte børn, unge og familier kan deltage ud fra deres forskellige deltagelsespræmisser, samt hvordan fællesskabelse af aktiviteter, projekter og processer på tværs af positioner muliggør, at deltagerne kan ændre positioner og delvis overskride marginalisering.

I vores analyser er vi optaget af modsætninger: Hvordan kan vi f.eks. forstå Hillerød-modellen, som noget der *både* adskiller sig fra det klassiske SSP-samarbejde *og* samtidig er delvist forankret i og finansieret af SSP? Hvordan kan man forstå Hillerød-modellen som noget, der ikke blot kan forklares og tilsidesættes som lokalt foreningsliv? Det er disse "både-og" og "hverken-eller" eller liminale former af "det ikke-kommunale kommunale" (Hansen, 2023), som vi er nysgerrige på sammen at udforske,

heriblandt hvordan det mere konkret udmønter sig i konkrete lokale praksisser. Dermed anvender vi en decentreret analytisk tilgang, hvor vi fremfor at fokusere på enkelte individer, eller en enkelt praksis (f.eks. SSP), udforsker relationer mellem forskellige aktører, kontekster og praksisniveauer og samtidig undersøger Hillerød-modellens mulighedsrum som et counter-hegemonisk alternativ (Lave, under udgivelse).

Case 1: Fra bandebekæmpelse til styrkelse af social sammenhængskraft og trivsel

I dette afsnit vil vi analysere, hvordan SSP-leder Svenn og andre arbejder for at få dem i magtfulde positioner til at forstå og fortløbende anerkende værdien af Hillerøds måde at gribe forebyggelsen an på. Dette er en counter-hegemonisk *kamp*, fordi vi lever i en tid, hvor regeringen i løbet af de sidste 10 år har haft et tiltagende fokus på bandebekæmpelse og kriminalitets/bande-forebyggelse, hvilket også skærper et hegemonisk fokus på bander og kriminalitet i de nye politiske forventninger til SSP-arbejdet og forebyggelse lokalt.

Hvis vi ser på de mest betydningsfulde politiske ændringer i løbet af den årrække, hvor vi har samarbejdet med forebyggende aktører i Hillerød, så er det særligt Ghetto-pakkens forebyggelse af parallelsamfund (Regeringen, 2018), samt de seneste års bandepakker, som aktørerne har måttet forhandle deres praksis i forhold til. I den seneste bandepakke 4, fra 2023, introducerede Justitsministeriet f.eks. som noget nyt en sektion, der omhandler det forebyggende område og SSP specifikt. Således er det SSP-ledelsens fortløbende opgave at forhandle, udvide og ændre den lokale politiske agenda og forståelse af forebyggelse i en særlig counter-hegemonisk retning. I den følgende case-analyse analyseres det counter-hegemoniske alternativ indholdsmæssigt som gående 'fra bandebekæmpelse og stop fødekæden til banderne' til 'styrkelse af social sammenhængskraft og trivsel'.

I August 2021 fik Hillerød besøg af Justitsminister Nick Hækkerup. Han var optaget af, hvordan der arbejdes forebyggende i Hillerød, da man ifølge den lokale presse er lykkedes med at "sætte en stopklods i" rekrutteringen til banderne (Aagaard, 2021a). På mødet, der bl.a. inkluderer Justitsministeren, politiet og SSP, spørger Nick Hækkerup lederen af SSP, hvor mange gadeplansmedarbejdere der er i Hillerød. SSP-leder Svenn svarer: "Jeg er en", og så er der tavshed i lokalet. "Nej det er fis, vi er faktisk flere end 100, vi simpelthen flere 100". SSP-lederen uddyber:

Det er fordi vi arbejder netværksbaseret, og vi arbejder med skoler og klubber og private, alle mulige folk som i bund og grund er en del af et

gadeteam (...) Vi er faktisk et netværk af folk, som giver hinanden gaver. Vi har udviklet sådan en form for gaveøkonomi mellem hinanden. Det er det, vi lever med og lever af og det, som måske i virkeligheden børnene profiterer og deres familier profiterer [af]. Jeg er også modtager [af gaver] for den sags skyld. Men også de såkaldt velfungerende børn [modtager gaver] (Svenn, november 2022, lærings-laboratorium omhandlede Hillerød-modellen).

Svenn sætter i dialogen spot på en ressourcemæssig modsætning, at Hillerød SSP der økonomisk kun har 6 årsværk/er få (han sætter det på spidsen: ”jeg er en”) alligevel gennem en brobyggende ”netværksbaseret” ”gaveøkonomi” formår at engagere flere hundrede mennesker i det forebyggende arbejde.

I en avisartikel dagen efter Justitsministerens besøg legitimerer og anerkender Hillerøds Borgmester Kirsten Jensen den lokale helhedsorienterede måde at arbejde alment med forebyggelse gennem brobygning:

Det handler om, hvor godt et liv, man kan få som ung. Hvor godt synes du, at du hører til, og hvor godt trives du? Det er der, du skal starte. De, der laver bander, mener ikke, at de har andre alternativer. Men vi siger, at vi er sikre på, at der er et sted. Det kan være Street Lab, Klaverfabrikken, ungdomsuddannelserne, Brohuset i Øst. Vi har mange tilbud, men de unge skal også selv være med til at udvikle dem. Vi har et rigtig godt samarbejde med boligforeningerne (Aagaard, 2021a).

Som vi tidligere har været inde på, så kan counter-hegemoniske alternativer kun overleve, hvis de gennem samarbejdet med magtfulde parter opnår anerkendelse og legitimitet. I citatet understreger borgmesteren, at kriminalitet og sågar bandeinvolvering kan forebygges ved at give de udsatte unge adgang til alternative steder, som de selv skal være med til at (fælles)skabe. Inden vores case-analyse af nogle af de konkrete mulighedsrum som Borgmesteren fremhæver i avisinterviewet, vil vi se nærmere på forskning om den hegemoniske velfærdstatslige tilgang til forebyggelse og social kontrol for dermed at vise, hvordan Hillerød-modellens brobyggende, ressourceorienteret ”gave-økonomi” udgør et alternativ.

”Gave-økonomi” i det brobyggende forebyggende arbejde rummer også social kontrol

For at kunne forstå det counter-hegemoniske i måden man lokalt arbejder med forebyggelse, må vi forstå den hegemoniske velfærdstatslige tilgang til forebyggelse, som Hillerød-modellen udgør et alternativ til. I dansk kommunal velfærdstatslig kontekst forebygger kommuner typisk samfundsmæssige problemer ved at fokusere på menneskers behov, problemer og mangler. Gennem hjælp til problemer kontrollerer og forebygger kommunerne eksempelvis kriminalitet. Velfærdsstaten og de ansatte myndighedspersoner bliver til dem, der på en og samme tid yder hjælp og kontrollerer, at borgeren lever op til regler og pligter. Hvis de ikke lever op til reglerne, sanktioneres de. Der foregår i denne hegemoniske tilgang til (kriminalitets-)forebyggelse en individualisering af problem-forståelsen, der samtidig producerer en fremmedgørelse af borgerne, bl.a. ved at den enkelte borger på denne måde bliver objekt for hjælp og kontrol (Mørck et al., 2023, s. 13-15).

Deuchar & Bhopal (2017) beskriver, hvordan ressource-baserede, brobyggende og netværksbaserede tilgange kan bryde med ensidig problemforståelse og individualisering ved at opdage de ressourcer eller kapaciteter, der er forbundet med fællesskaber og de tillidsfulde relationer, der kan opstå mellem deltagerne i fællesskaberne. I Deuchar & Bhopals Foucault-inspirerede forståelse virker den sociale kontrol gennem distribution af panoptisk overvågning og (selv)-disciplinering i et netværk, som indirekte styres/kontrolleres af de såkaldte "agents of social control", som vi i dansk sammenhæng vil oversætte til de professionelle, der er ansat i kommune og kommunens institutioner. Overvågning og styring foregår gennem et netværk af parter, der performer efter samme melodi: "Som et orkester formes melodien sammen af institutioner, procedurer, analyser, observationer, refleksioner og fælles strategi som tilsammen udgør en kompleks form for magt, som er rettet mod særlige målgrupper" (Foucault, 2002, s. 211 i Deuchar & Bhopal, 2017, s. 15).

I vores social praksis-teoretiske forståelse (jf. indledningen) integrerer vi hermed Deuchar & Bhopals forståelse af kontrol således, at vi forstår alle de involverede parter som *deltagende subjekter*, som har adgang til en vis andel i den fælles rådighed/kontrol over livsbetingelserne - det er dét, vi kalder *agens* (Schwartz & Nissen, 2023, s. 33). Alle parter, herunder de udsatte borgere (som i den Foucault-inspirerede forskning italesættes som 'målgruppen'), har i vores forståelse et handle-potentiale, omend nogle parter har større andel i rådigheden end andre. I vores forståelse af agens er der hertil altid et potentiale for transformativ kollektiv agens (Stetsenko, 2016). Gennem den form for *anerkendelse* som kan etableres gennem ansvarsfuld deltagelse i konkrete fællesskaber (Nissen, 2012, s. 198), kan man *mobilisere og udvide* de lokale beboeres ressourcer, så der samtidigt udvikles en bredt forgrenet *social kontrol*

tætkoblet til den *kollektive agens*, der forstås som *dobbelt*, dvs. altid både som rummende muligheder og begrænsninger. Der er således også social kontrol i Hillerøds forebyggende arbejde forstået på den måde, at netværksbaseret brobygning og fællesskabende praksis *både* rummer muligheden for tilpasning og transformation, både muligheden for fremmedgørelse og af-fremmedgørelse samt både muligheden for andetgørelse og anerkendelse (Mørck & Aiche, 2023). Betydningen af deltagelsen i brobygning og fællesskabelse kan ændre sig over tid for de forskellige deltagere: Borgere, som det etablerede system i udgangspunktet kategoriserer som 'udsatte', kan gennem det forebyggende fællesskabende samarbejde få *adgang* til at føle sig *anerkendt* som bidragydere til opbygning og udvikling af lokalsamfundet, samtidig med at de også bliver agenter i den gensidige sociale kontrol.

Ifølge Kretzman og McKnight (1993) rummer samarbejdet mellem enkeltpersoner (herunder de mest marginaliserede unge og andre medlemmer af et lokalsamfund), lokale foreninger (såsom frivillige organisationer, sociale og kulturelle grupper) og formelle institutioner (herunder politi og skoler) altid et fællesskabende potentiale. At fremme samarbejdet mellem disse individer og grupper samt støtte dem til at være "positive, 'energiske agenter' i deres egen 'positive fremtid'" er kernen i det Deuchar & Bhopal (2017) beskriver som en ressourcebaseret tilgang. De (Deuchar & Bhopal, 2017, s. 128-129) beskriver principperne indenfor Assets-Based Community Development som byggende på *empowerment* af lokale fællesskaber, hvor professionelle serviceydere (dette inkluderer de, der traditionelt varetager systemets sociale kontrol) samtidig tilpasser deres måde at arbejde og tænke på i en gensidig ligeværdig forståelse (Deuchar & Bone, 2015). Tilpasning og transformation går således potentielt begge veje, når man samskaber i netværk på tværs af positioner. Hvis de kommunale myndigheder også tilpasser sig de lokale, der deltager fra udsatte positioner, så er der tale om en kollektiv transformativ agens, som vi også betegner empowerment (Baunbjerg et al., 2023). Empowerment – i vores forståelse – rummer konfliktfulde forhandlinger, hvor kollektiv transformation kan være vævet ind i en vis samtidig *tilpasning* til myndighedernes dagsordener, inklusiv social kontrol og sanktion, hvilket er en vigtig teoretisk pointe, når vi skal begrebsliggøre og forstå, hvordan counter-hegemoniske alternativer udvikles i praksis. Sanktioner kan have forskellige former og spænde lige fra (trusler om) fængsel og straf, det at miste en økonomisk ydelse, til den altid tilstedeværende mulige eksklusion, hvor en borger ikke længere respekteres eller ophører med at have adgang til (handle)rum, netværk og medbestemmelse, som har stor betydning i hverdagen for den enkelte og hans fællesskab.

Arbejdet med at udvikle fællesskabende og brobyggende tilgange til forebyggelse foregår således altid under et stadigt modsætningsfuldt krydspres i retning af konformitet/tilpasning til hegemoniske kulturer, der dominerer 'det etablerede system', herunder politiet, socialforvaltning og skoler.

Brobygning, ressource-begreber og "gave-økonomi"

Tillidsfulde relationer mellem forskellige grupper af mennesker opbygges ifølge Putnam (2000) gennem *bridging*, der tilsammen med begrebet *bonding* udgør forskellige dimensioner af social kapital. *Social kapital* defineres af Putnam som: "features of social organization such as networks, norms, and social trust that facilitate coordination and cooperation for mutual benefit" (Putnam, 1995, i Tireli, 2016, s. 194). Imens *bonding* beskriver den sociale kapital i en homogen gruppe, refererer *bridging* til samarbejdet mellem forskellige grupper og på tværs af sociale skel med muligheden for at dele og forbinde ressourcer (Putnam, 2000). Putnams (2000) brobygnings-begreber er interessante for vores analyse af counter-hegemoniske alternativer, og hvordan netværk både kan udgøre *bridging* og *bonding* samtidigt (Putnam, 2000). Woolcock udvider *bridging* begrebet med et begreb om *linking*, som beskriver samarbejdet mellem to grupper, hvoraf den ene besidder flere sociale og/eller økonomiske ressourcer og hvor der er et ulige magtforhold mellem parterne (Szreter, 2002, s. 579).

I Hillerød har fællesspisninger været med til at facilitere *bridging*, *bonding* og *linking* siden 2011 i Skævinge (case 3). Med de store fællesspisninger, som opstod i 2017 i et samarbejde mellem Søren Lerche, højskoleelever og det lokale bibliotek, blev fællesspisning en mere varig fællesskabende praksis i Hillerød på tværs af kontekster (Christensen, 2023), her i blandt Street-Lab (case 2) og Hillerød Øst (case 4). De store fællesspisninger samler stadig i 2024 flere hundrede Hillerød-borgere hver 14. dag. Maden finansieres gennem det kommunale budget. De menneskelige ressourcer der laver maden og de tilhørende kulturelle indslag samskabes af højskoleelever, frivillige borgere, medarbejdere, og bidragsyderne veksler over tid. På tværs af kontekster har mødre, fædre, etniske minoriteter, børn, spejdere og kokkeskolen gennem tiden hjulpet med at lave mad til fællesspisninger. I Street-Lab hentede de i flere år højskolens overskudsmad til fællesspisning om tirsdagen. På den måde er fællesspisningerne også netværksopbyggende på en måde, der reproducerer forbindelse og samarbejde mellem forskellige aktører fra forskellige sektorer, inklusiv frivillige, private og folkeoplysende (som f.eks. Grundtvigs Højskole).

Linking social kapital fokuserer derved på brobygning mellem grupper med meget ulige magtforhold (f.eks. mellem aktører ansatte i kommunen og frivillige, også dem

i marginaliserede positioner), der samarbejder om fælles sager, og hvor samarbejdet bygger på gensidig tillid, respekt og lige status på trods af forskelle i positioner (Szreter, 2002, s. 579).

Ifølge Putnam (2000) er den helt grundlæggende pointe med social kapital, at sociale netværk har værdi. Putnam (2000) peger på, at netværk forudsætter gensidig forpligtelse, og at netværk der skaber normer om generaliseret gensidighed (generalized reciprocity) og bygger på gensidig tillid, er de mest værdifulde og effektive. Generaliseret gensidighed forstås her som, at nogle gør noget for nogle andre uden forventningen om at få noget specifikt igen. Putnam (2000) pointerer, at hyppig interaktion mellem en mangfoldig gruppe af personer har en tendens til at producere en norm om generaliseret gensidighed: "Civic engagement and social capital entail mutual obligation and responsibility for action" (s. 21).

Det særlige ved de sociale netværk i Hillerød er, at brobygningen som counter-hegemonisk alternativ bliver (fælles)skabt gennem en flerhed af samarbejder på tværs af både meget forskellige positioner og niveauer af praksis (Lave, under udgivelse). De mange fællesskabte aktiviteter kombineret med magtfulde myndigheders anerkendelse af deltagerne og den samskabte ressourceorienterede tilgang muliggør, at forskellige mennesker – fra forskellige positioner – får kendskab til hinanden og at de over tid kan opbygge tillidsfulde relationer, nemlig det som Putnam (2000) betegner generaliseret gensidighed. En del af de brobyggende aktiviteter i Hillerød er desuden medfinansieret af kommunen eller SSP-samarbejdet, som organisatorisk er forankret i kultur- og fritidsforvaltningen. Man kan således finde ressourcerne til brobygning og fællesskabelse mange forskellige steder i kommunen. Som Christensen (2024) pointerer, opstår ideer *både oppefra og nedefra* eller i Hillerøds lokale partnerskaber.

Alt dette, herunder traditionen med fællesspisninger, kan rummes under fænomenet som SSP-leder Svenn omtaler som, at "vi giver hinanden gaver". "Gave-økonomien", der udvikles i netværkene i Hillerød, synes altså at afspejle en norm karakteriseret af generaliseret gensidighed. Vores næste skridt er at følge udvekslinger og transformation af referencer med forskellige deltagere og lokationer, fra Hillerød-modellens workshop til case-analyser af forskellige lokale steder i Hillerød, for dermed at undersøge, hvordan de introducerede ressource- og brobygnings-forståelser af social kapital (bonding, bridging og linking) samt begreberne om social kontrol kan berige vores social praksis-teoretiske analyse af Hillerød-modellens konkrete fællesskaber i Street-Lab, Skævinge og Hillerød Øst.

Case 2: Unges reelle følelse af tilhør som forudsætning for brobygning

På projektets afslutningskonference d. 13. marts 2023 lavede vi som nævnt en fælles workshop om Hillerød-modellen, hvor Christina Ruben, koordinator i det forebyggende projekt Gadepulsen på Nørrebro, deltog. I workshoppen var det Christinas opgave at diskutere forskelle og ligheder mellem SSP-samarbejdet i Hillerød og SSP generelt, som hun kender det gennem sine 25-års erfaring fra kriminalitetsforebyggende arbejde fra andre kommuner. Som Christina formulerede det, er det en stor og meget svær udfordring som del af SSP at samskabe *substantielle fællesskaber*, hvor børn og unge oplever en reel følelse af tilhør: ”Det mest udfordrende i det kommunale SSP-arbejde er at tilbyde børn og unge pro-aktive fællesskaber. Skabelsen af en følelse af tilhør er enorm vigtigt del af det forebyggende arbejde. Men det er samtidig også SSP-samarbejdets største udfordring” (Christina, d. 13.03.23)

Spørgsmålet er nemlig, om det overhovedet giver mening at undersøge brobygning (som bonding, bridging og linking), hvis ikke de lokale sammenhænge formår at (re)producere substantielle børn og unge fællesskaber med en følelse af at høre til?

Vi vil vende blikket mod vores forskning i samarbejde med Street-Lab for at forstå veje til følelsen af tilhør fra et børne/unge perspektiv.

Den daglige leder Søren beskriver Street-Lab som et laboratorium for gadeidræt og har en vision om en multipark, hvor børn, unge, forældre, frivillige, praktikanter og samarbejdspartnere fra andre organisationer samarbejder om at skabe forskellige fælles tredje aktiviteter (Baunbjerg et al., 2023). I den periode hvor vi fulgte Street-Lab, havde de midlertidige fysiske lokaler. Fra 2018 frem til perioden med Covid-nedlukning lånte Street-Lab store industrilignende haller af en frikirke, hvor de selvbyggede og drev indendørs skaterhaller med cafe og mange andre aktiviteter. Senere fik Street-Lab adgang til ungdomshuset på Jagtvej i Hillerød, hvor de unge ligeledes har opbygget nye udendørs skater-arealer, byhaverum, mv. Ungdomshuset ligger lige op til den grund, som kommunen donerede til Street-Lab, da de mistede deres midlertidige lokaler. Siden 2018 har Street-Lab kæmpet for og er lykkedes med at indsamle midler til en multipark, som vil blive færdigbygget i 2025. Street-Lab er således mere end blot ’et sted’ og de bygninger og fysiske rum, som de har op- og ombygget over tid. I Baunbjerg et al. (2023) undersøger vi Street-Labs særlige ad-hoc kultur, hvor der ikke er langt fra idé til handling, og hvor dem der får idéerne og handler på dem ikke nødvendigvis er professionelle, men lige såvel kan være børn, unge og familier, som i andre sammenhænge deltager fra marginale positioner. Denne ad-hoc kultur og de fælles normer er noget som skabes og forandres gennem deltagernes engagement og

arbejde med at bygge stedet, skabe aktiviteter og brobygge mellem Street-Lab og andre aktører i Hillerød, hvor der samarbejdes på tværs for at kunne realisere de fælles idéer. Denne form for brobygning og udveksling af ressourcer kan, i lyset af begrebet om generaliseret gensidighed og Svenns fortælling om gaveøkonomi, forstås som et samarbejde, hvor der samtidig reproduceres gensidig tillid og en lokalkultur om, at vi hjælper hinanden, vi bygger noget op der ikke bare er til gavn for os selv og uden at deltagerne forventer en løn eller noget konkret til gengæld.

Over fire år (fra 2018-2022) fulgte vi den dengang 11-årige Mads og hans familie, hvor Mads udviklede et helt særligt tilhørsforhold til Street-Lab, hvilket han udtrykker med ordene: “det her er mit hjem” (Mørck, Macelly & Henningsen, 2021, s. 34). Hans særlige dybe tilhørsforhold stod i kontrast til et manglende tilhør i og på tværs af hans andre kontekster, og særligt skolen, hvor han gennem tiden blev set som et problem, og én der ikke er velkommen. Både før og efter en ADHD-diagnostisering og medicinering har Mads måttet kæmpe for at blive accepteret som del af fællesskaber. Belonging eller tilhørsforhold karakteriseres ifølge Khawaja (2014, s. 18) som en længsel efter ‘en følelse af hjem’, hvor man ikke behøver at forklare eller forsvare ens tilstedeværelse. Hansen (2018, s. 15) supplerer, hvordan følelsen af at høre til i en sammenhæng giver *adgang til udvikling og mening*. Mads og hans familie fandt en ny mening ved at engagere sig som medskabere af Street-Lab. De bidrog med ressourcer på forskellige måder, f.eks. blev moderen næstforperson, Mads og faderen engagerede sig ved at bygge ramper, og Mads underviste de mindre i løbehjul på en sommercamp. Alle hjælper med at gøre Street-Lab rent, holde stedet vedlige og lave hyggelige arrangementer – ligesom man gør det i eget hjem. Med de ovennævnte brobygningsbegreber kan man spørge, om dette kunne forstås som en form for bonding, hvor deltagerne knyttes sammen af en fælles identitet og en følelse af tilhør til Street-Lab, der samtidig udgør en basis for at ‘bridging’ og ‘linking’ på tværs af praksisniveauer og fællesskaber kan opstå?

Et spørgsmål vi ligeledes har undersøgt er, hvordan Street-Lab konstituerer sig som sted og ideologi, nu når der ikke er en særlig målgruppe og ingen fuldtidsansatte medarbejdere. Street-Lab tiltrækker som nævnt både børn og unge med diagnoser samt unge og voksne fra øvrige marginaliserede positioner, som ellers har svært ved at passe ind i aktiviteter i det almene foreningsliv. Men Street-Lab tiltrækker også mange andre, såsom forældre, søskende, voksne og unge voksne, som kommer i virksomhedspraktik og bliver ressourcefulde medskabere, der deltager og bidrager sammen med mange de andre børn, unge, og voksne fra Hillerød, højskolen og omegn. Ligesom den Sociokulturelle Landsbys slogan ”Sammen er vi Hillerød”, er Street-Labs

italesatte ideologi, at det skal være et sted ”for alle”. Ifølge Søren Lerche er der hverken økonomiske midler til eller et ønske om at gøre Street-Lab til et socialpædagogisk projekt med en bestemt målgruppe. I Baunbjerg et al. (2023) illustreres det, hvordan Street-Lab overskrider og bryder med de gængse opdelinger mellem almene fritidsinstitutioner/foreningsliv og speciel-pædagogiske indsatser. Street-Lab er svær at kategorisere, fordi det er et alternativ, en mellemform, et ’både og’ og et ’hverken eller’ (jf. Lave, under udgivelse). Det at være ’både for de udsatte og de andre’ og hverken et specialtilbud eller en almindelig idrætsforening er medvirkende til, at Street-Lab kan lykkes med at ’sætte parentes’ om børnenes ADHD-problematikker og samtidig muliggøre, at ADHD-kategorien som del af Street-Labs fællesskab kan få ny positiv mening karakteriseret ved iderigdom og iværksætterkultur (Baunbjerg et al., 2023). Dette realiseres bl.a. ved, at lederen og næstforpersonen sammen handler hurtigt, når drenge som Mads får en god idé om at flytte ramper fra Street-Lab ud på Mads’ nye behandlingsskole, så Street-Lab ”kan bringes lidt ud i Hillerød”. Her sætter Mads selv ord på og bidrager til Street-Labs særlige netværksskabende praksis. Street-Lab bliver således til en praksis, hvor der bridges på tværs af praksisser og på tværs af deltagere i forskellige positioner, sociale skel og niveauer af praksis. En praksis der samskabes af deltagerne gennem deres dybe engagement, og hvor deltagerne dermed oplever ejerskab, tilhør og får vist tillid, som muliggør nye positioner. Street-Lab er således ikke kun et skater- eller scooter-fællesskab. Der knopskydes hele tiden med nye projekter; senest har børn, unge og voksne samledes om at gro en bæredygtig byhave.

Street-Labs kultur og vision som alternativ med et gennemgående fokus på brobygning, samarbejde og fællesskabelse genkendes også i måden den daglige leder er ansat, og hvordan aktiviteter drives af frivillige med hjælp fra andre aktører. Den daglige leder af Street-Lab, Søren Lerche er aflønnet 20 timer af SSP for sit arbejde i Street-Lab og facilitering af den sociokulturelle landsby. Sideløbende med jobbet i Street-Lab underviser Søren på Grundtvigs Højskole, der ligeledes ligger i Hillerød og engagerer unge højskoleelever i lokale fællesskabende aktiviteter, ofte i samarbejde med Street-Lab, og i 2021 blev han valgt ind i byrådet og blev formand for Hillerøds kultur og fritidsudvalg. På denne vis er Søren med sin multiple positionering, som også indbefatter ansættelse i SSP, med til at ’linke’ de meget forskellige niveauer af praksis, som samarbejder om at skabe fællesskabende aktiviteter i Hillerød.

Som vi skal se i næste afsnit, er der både visse ligheder og forskelle i samskabelsen, i karakteren af social kontrol, gaveøkonomi og i forholdet mellem linking, bonding og bridging, når man sammenligner tilblivelsen af Street-Labs foreningsbaserede fællesskabelse med den iværksætterkultur, der omkring 2011 udviklede sig i foreningen

'Aktiv Ung 3320' i Landsbyen Skævinge, som er et lille lokalsamfund med 2.600 indbyggere i udkanten af Hillerød Kommune.

Case 3: Fra paragraf 115-udvalg til samskabelse af foreningen Aktiv ung 3320 i Skævinge

Den største forskel er, at dengang omkring 2010 indkaldte lokale Skævinge-borgere SSP og "kommunen" til at *få styr på* "en eskalerende risikoadfærd, hvor unge fræsede rundt på knallerter, sloges, lavede hærværk og røg hash" (Østergaard, 2011), dvs. en klassisk SSP-opgave med et hovedfokus på at 'få styr på ungdomskriminalitet'/social kontrol af problematiske unge.

Ifølge Østergaard (2011) greb SSP og Basen problematikken an ved at afsøge, hvem der fandtes i Skævinge, som allerede havde en god kontakt til de lokale unge. Her fik SSP øje på "en meget engageret pædagogmedhjælper", Søren Jensen, der var ansat i den lokale skole og ungdomsklub. Han blev ansat 5 timer ugentlig af SSP. I samarbejde med Søren Jensen, SSP-konsulent Mikael Holm Connor og den lokale SSP-koordinator og lærer Morten nedsatte Søren et midlertidigt §115 netværk (3320 netværk). Ifølge SSP-håndbogen, "Den lille grønne", betyder Retsplejelovens §115: "At du som myndighedsperson [SSP'er] kan videregive eller udveksle oplysninger med politiet eller andre myndighedspersoner om et barn eller en ung - uden samtykke - hvis oplysningerne har et kriminalitetsforebyggende sigte³".

I det daværende §115-netværk deltog repræsentanter fra skole, klub, socialforvaltning, PPR, sundhedspleje og politi i dialog med især idrætsforeningen Skjold og etablerede frivillige foreninger. Ifølge SSP's egen rapport (Østergaard, 2011) igangsatte SSP en proces, som involverede og mobiliserede en lang række vigtige professionelle og frivillige aktører i lokalsamfundet og blandt dets unge, som blev fulgt op af fælles observation, refleksion og kollektiv handling.

Ifølge de SSP-medarbejdere som var med i denne proces, skete der et skift i fokus fra social kontrol i retning af fællesskabende praksis. Det interessante er, hvordan denne ændring fra social kontrol til fællesskabelse foregår i praksis?

I netværket opstod en ny problemforståelse om "et manglende samspil" mellem de kommunale og professionelle aktører og mellem kommunale aktører, frivillige og

³ <https://ssp.kk.dk/til-fagpersoner/ssp-haandbogen-den-lille-groenne/den-lovgivning-vi-bruger-i-ssp-koebenhavn-en-introduktion>

foreningsliv samt en fælles erkendelse af: ”at mange unge ikke føler sig inkluderet eller velkomne i de etablerede lokale fællesskaber” (Østergaard, 2011). Problemforståelsen ændredes fra at fokusere på enkelte unges kriminalitet og risikoadfærd til, at ”lokale voksne og de unge begynder at tale og rykke sammen”. Ifølge SSP-konsulent Mikael og Svenn inviterede man ligeledes dengang til fællesspisning i det lokale medborgerhus, hvor mange lokale dukkede op. Fællesspisningen og efterfølgende fællesskabelse af klatrevæg, shelter mv. var et fælles svar på problemet med de unges manglende følelse af at være velkommen og høre til. En af de frivillige beskriver ændringen således:

Hele stemningen i byen om at de unge der laver ballade bare er irriterende er vendt til, at vi skal gå sammen om at få skabt mulighederne for, at også denne gruppe unge skal have aktiviteter, de har lyst til at deltage i (en frivillig fra idrætsforeningen i Skævinge, Østergård, 2011).

Netværket og de fællesskabende aktiviteter videreudviklede sig til foreningen *Aktiv ung 3320*, som levede adskillige år frem og blev rammen om fortsat idéudvikling, handling og nye aktiviteter, hvor der blandt andet blev bygget en klatrevæg, et shelter og taget initiativ til et hav af andre aktiviteter. Ligesom i Street-Lab var de unge også med i foreningen og var drivkraften, der bidrog med ideerne til hvad, der skulle bygges. I samarbejde med voksne frivillige understøttede Mikael, Morten og Søren Jensen processen, således at de unges ideer blev transformeret til kollektiv transformativ agens, hvor de forskellige parter bidrog med at holde et overblik, søge penge og tilladelser, indkalde til arbejdsdage, lave mad, specialviden og håndværkerkompetencer. Eksempelvis engagerede SSP-konsulent Mikael sig i den fælles sag med at bygge klatrevæggen. Han havde specialviden, fordi han i sin fritid var aktiv i en klatreklub, og han kunne dermed bidrage med sin evner og viden på måder, som de unge fandt relevante, når de sammen skulle bygge klatrevæggen. I lighed med samarbejdet omkring Street-Labs fællesskabende praksisser involverede selve byggeprocessen en blanding af nogle af de unge, der i udgangspunktet var blevet beskrevet som problematiske ballademagere og andre lokale børn og unge fra Skævinge, jf. det såkaldte ”saftevandsprincip”, hvor der, ifølge Svenn, for hver udsat ung deltager ca. tre ikke-udsatte andre unge (Baunbjerg et al., s. 173). Gennem deres deltagelse i samskabelsesprocessen fik alle *adgang* til at ændre deltagelse, og hvordan de blev set af andre (Lave, 2019). Nogle deltog ved at klatre, bygge og male, imens andre deltog ved at gøre det hyggeligt, bakke op og være med. Således bidrog de med forskellige ressourcer (også de som tidligere var beskrevet som ’ballademagere’). Ifølge rapporten fortalte en lærer på den lokale folkeskole, at han kunne mærke en hel ny energi blandt

børn og forældre på skolen. Børnene begyndte at snakke i frikvartererne om alt det, som de glædede sig til og spurgte “utålmodigt om, hvornår vi skal i gang med parkourbanen, og hvad med bålpladsen” (Østergaard, 2011). Forældrene kunne også mærke den nye gejst og bød sig til som hjælpere og frivillige. Denne kollektive transformative agens blev således ledsaget af en fælles følelse af udvidet sammenhængskraft i byen, der rakte på tværs af mange forskellige positioner og kontekster.

Vi vil nu diskutere forskelle og ligheder til den kollektive transformative agens, der samskabes i Hillerød Øst, det førnævnte boligområde der i medierne blev omtalt “som stadig tæt på” at komme på regeringens såkaldte “ghettoliste” (Aagaard, 2018b).

Case 4: Øst-Festivaler og omsorgsfuld solidarisk forebyggelse i Hillerød Øst

Østervang, eller boligområdet ‘Hillerød Øst’, ligger i den modsatte ende af Hillerød Kommune, og beboere skal tage bus eller cykle langt for at komme ind til f.eks. Street-Lab eller til de fællesspisninger på biblioteket, som vi beskrev ovenfor. Dermed er det meget vigtigt for områdets børn og unge, at de har adgang til lokale fritidsfællesskaber i boligområdet.

Thyge, den lokale præst gennem 28 år, blev deltidsansat i SSP/Basen i 2008. Igennem årtier har han deltaget engageret i Hillerød Øst, hvor han samtidig har været præst i den lokale Grønnevang Kirke. Sammen med lokale frivillige og en boligsocialarbejder bidrager Thyge ligeledes til at arrangere rundbold, fodboldtræning, koncerter, fællesspisninger samt årlige Hillerød Øst-festivaler. Det år hvor Maja deltog som frivillig og deltagerobservatør til forberedelserne og i selve festivalen, var der tilmeldt omkring 100 frivillige børn og unge. I 2011 fik Thyge ideen til at danne ‘Kirke Care’, et opsøgende og tryghedsskabende team af frivillige borgere. Ideen blev til efter international inspiration fra et af de årlige bandeseminarer på Grundtvigs Højskole (Mørck, 2016). Thyge fortalte, at SSP-lederen, Sønn, til at begynde med havde været ret afvisende overfor ideen om at blande en præst ind i det opsøgende og forebyggende arbejde. Men i 2011 inviteres Thyge alligevel ind til nærmere samarbejde, et samarbejde, som viser sin betydning, da Rasmus Paludan i 2018 annoncerer, at han vil gennemføre en anti-muslimsk provokations-demonstration i Hillerød Øst.

I det øjeblik hvor Thyge hører om Paludans planer, igangsætter han en omsorgsfuld fællesskabende dialog med ‘de berørte’ lokale borgere:

Det er et moment, hvor det er rigtig rigtig vigtigt, hvad man gør og hvad fællesskabet gør. Der så jeg min opgave som værende at ringe til de

repræsentanterne for de arabiske foreninger, forældregrupper og børn og spørge; hvad vil I gerne? Han kommer for at provokere jer og få jer og jeres unge til at reagere meget voldsomt, så han kan optage det på video og udstille jer, men hvad vil I gerne? Hvordan vil I gerne det her bliver mødt? Kan vi på nogen måde hjælpe til? Vil det give mening for jer, at vi er tilstede som Kirke Care med vores kirkejakker på for eksempel? Ja, vil I godt det? Fint. Det vil vi godt. Skal vi spørge nogle andre og det er igen nogle af de her kulturgruppeaktører, Øst festival aktører? Skal vi spørge nogle af dem, som mere har en humanistisk tilgang til det her, skal vi spørge dem om at være med? Ja, vil I godt det? Fint. (interview med Thyge Enevoldsen, 2019).

På en workshop til vores dialogseminar i 2020 fortæller Thyge, at det er meget bevidst, at han spørger *de der udsættes for krænkelser*, hvem de gerne vil have ved deres side, hvem de synes der skal være med til moddemonstrationen og hvor de forskellige moddemonstranter skal stå. De lokale etniske og muslimske minoritetsborgeres er eksempelvis med til at præge situationen, da Thyge og SSP videreformidler deres ønske om at lokale moddemonstranter fra 'Diskrimination nej tak' og 'Socialistisk Ungdomsfront' skal demonstrere lidt længere væk. I Thyges forespørgsel (der bakkes op af SSP) ligger der et solidarisk fællesskabende og inkluderende budskab om, at 'vi står sammen med jer, vi lytter til jer, vi støtter jer'. Det counter-hegemoniske alternativ realiseres gennem en solidarisk kollektiv transformativ insisteren på, at det er forebyggelse af mistriksel, fremfor forebyggelse af vold, radikalisering og uroligheder, der er i hovedfokus i fællesskabelsen. Forskellige repræsentanter fra lokalområdet mødtes på forhånd, hvor de snakkede om, hvordan de kan hjælpe hinanden (jf. idealet om gensidig gave-økonomi uden forventet efterbevilling). Kirke Care kom med veste og slikkepinde. Politiet sagde, at det var den roligste Paludan-demo de havde oplevet. Thyge påpegede i workshopen i 2023, at han sætter pris på udviklingen i Hillerød Kommune, hvor der ikke er berøringsangst over for trossamfund: "*vi har brug for hinanden*" og "*vi er ikke bange for hinanden*". Som Christensen (2024) påpeger, kan denne slags *bridging* og *linking* på tværs af kristne og muslimske trossamfund medvirke til en følelse af fælles belonging i Hillerød Øst, der dannes på trods af samsfundsmæssige tendenser til polarisering. På afslutningskonferencens workshop om Hillerød-modellen understregede Thyge, at han ikke mener, at det handler om (SSP-)metodik eller tilgang, men grundlæggende om "at insistere på fællesskabet" på tværs af positioner.

Afrunding og selvkritisk refleksion

I denne artikel har vi diskuteret og kommet til forståelse med en bred forankret lokalkultur i Hillerød, og hvordan man samarbejder på måder, som vi praktikere og forskere begrebsætter som ressourceorienteret, brobyggende og netværkende forebyggelse. Vi har med begreber om fælleskabende praksis, gaveøkonomi, bridging, linking, bonding og følelsen af tilhør analyseret, hvad der i praksis medvirker til at skabe et counter-hegemonisk alternativt forebyggende arbejde, der delvist formår at overskride SSP-kategoriens iboende fremmedgørelse, herunder det politisk fremherskende fokus på kriminalitets-forebyggelse og social kontrol, der også understreges af SSP's tilhørende lovgivning, jf. paragraf 115.

Vi har analyseret, hvordan der i og på tværs af Skævinge, Hillerød Øst, Grundtvigs Højskole og Street-Lab er blevet opbygget lokalkulturer med tilhørende gensidig tillid og forventninger om, at vi (i Hillerød) gerne vil hjælpe hinanden, og at alle (også de, der er kriminelle og/eller i marginaliserede positioner) skal inviteres med i fællesskaberne. Vi har set, hvordan det counter-hegemoniske alternativ styrkes ved at borgmesteren anerkender Hillerød-modellen, og at denne anerkendelse understreges i samarbejdet med Justitsministeren, samt at begges anerkendelse citeres i den lokale avis (case 1). Samskabelsen af den ressourceorienterede fælleskabende lokalkultur analyseres på tværs af steder og positioner. På tværs af cases viser vi, hvordan fælleskabende praksis kan muliggøre fælles omsorg og en følelse af tilhør, også for dem, der deltager fra marginale positioner.

Under Velux-HUMpraxis-projektet har vi tidligere analyseret helhedsorienterede forebyggende indsatser, hvor vi med Mørcks grænsefællesskab-teori (Mørck, 2006) pointerede, at multipelt positionerede deltagere er med til at skabe forbindelser mellem forskellige praksisfællesskaber (Baunbjerg et al., 2023; Mørck & Aiche, 2023). I denne artikel har vi inddraget nye referencer om ressourcer, brobygning og social kapital for at komme til en dybere forståelse af brobygning og det fænomen, som Svenn omtaler som "gave-økonomi".

Når vi integrerer disse nye begreber ind i vores hidtidige primært social praksis-teoretiske forståelse af grænsefællesskaber, så kræver det også en diskussion af mulige begrebsmæssige modsætninger. Eksempelvis har vi undladt at overtage Putnams kategoriale forståelse af 'grupper' som afgrænsede størrelser bestående af homogene medlemmer. Vores analyser af praksis illustrerer, hvordan fællesskaberne i og omkring Street-Lab, Skævinge og Hillerød Øst generelt fremstår som mere sammensatte og typisk involverer forskellige aktører, der sammenlignet med Putnams 'grupper'

deltager fra forskellige positioner. Det er med andre ord forsimplet og unuanceret bare at kategorisere dem som homogene 'grupper'.

I artiklen kommer vi til forståelse med deltagerne og Hillerød-modellens tilblivelse over tid og sted. Gennem analysen af fire forskellige cases forstår vi de særlige multiple positioneringer som brobygnings-ressourcer, og hvordan forskelligt involverede deltagere udvikler og ændrer sig. Vi har eksempelvis analyseret den counter-hegemoniske betydning af, at SSP/Basens deltidsansatte medarbejdere *både* kan agere 'myndighed' (der er del af et paragraf 115 netværk) og en ikke-kommunal person (Hansen, 2023), der er med til at reproducere tillid. Vi analyserer dermed, hvordan tillid kan blive mulig på trods af SSP-kategoriens og paragraf 115-lovgivningens hegemoniske fokusering på kriminalitetsforebyggelse og social kontrol. Vi har med case-analyser illustreret, hvor vigtigt det er at forstå de fællesskabende personer i deres sammensatte kompleksitet i og på tværs af tid og sted – fordi det er nøglen til at legitimere og samfundsmæssigt anerkende det mulighedsrum der ligger i f.eks. både at være Hillerød-borger og samskabende myndighedsperson. Med denne artikel har vi taget skridtet ind i (SSP-)samarbejdets maskinrum, og dermed fik vi, sammen med SSP, øje på en strategi, som SSP-ansatte i Hillerød kort opsummerede med følgende principper:

- 1) Først og fremmest gør man *noget* sammen, *for og med nogen*. Hvem der tager initiativ til det man gør, kan være forskelligt.
- 2) I stedet for at arbejde med en udpeget 'målgruppe' og et særligt problem bygger eller laver man noget sammen, der opbygger det fælles engagement på tværs af positioner.
- 3) Man kan ikke altid se, hvem der er hvem (professionel, 'målgruppe' eller frivillig), og det kan veksle og ændre sig, hvilke positioner de involverede får adgang til i samarbejdet.

Spørgsmålet er dog, hvilke dilemmaer, muligheder og begrænsninger det bibringer at formulere det som en SSP-strategi eller SSP-metodik. Thyge kritiserede f.eks. denne tendens til at gøre omsorgen og de fællesskabende praksisser til en SSP-metodik. En anden relevant kritik af principperne er, at de fremstiller det forebyggende arbejde lidt for harmonisk og ligetil uden blik for de indre modsætninger og dilemmaer, som vi ligeledes har analyseret via begreber om social kontrol og fremmedgørelse. Når vi som del af vores Velux-HUMpraxis-projekt har samarbejdet med familier og derigennem fået adgang til forældrenes perspektiver, så har vi også fået indblik i nogle andre dilemmaer end dem, der umiddelbart er synlige indefra SSP's maskinrum. Forældre til 'børn i vanskeligheder' kan f.eks. fortælle, at de skal 'passe på med' at blive *for*

kollektivt medskabende, fordi så risikerer de, at myndighederne trækker deres tabte arbejdsfortjeneste, sygedagpenge eller kontanthjælp. Set fra et forældreperspektiv rummer den sociale kontrol således stadig myndighedernes overvågning af de sygemeldte; er moderen ikke ved at være rask nok til at kunne arbejde igen, når nu hun kan bidrage så meget i det fællesskabende omkring inklusionen af sin udsatte søn? Denne slags sociale kontrol begrænser og står i modsætning til Hillerøds-modellens idealer om fælles omsorg for de involverede børn og unge. Her ser vi, hvordan en samfunds-kapitalistisk logik, hvor kortsigtede økonomi-hensyn og spørgsmålet om hvordan der kan spares penge i den evigt trængte kommunekasse, også – trods den fællesskabende tilgang – findes i Hillerød. Så et vigtigt selvkritisk spørgsmål er, hvordan vi kan arbejde counter-hegemonisk som en del af det danske kapitalistiske velfærdssamfund. Hvordan vi, på trods af disse modsætninger, kan opretholde og reproducere transformativ kollektiv agens?

Her kan vi og Hillerød Kommune videreudvikle ressourceforståelsen med Frigga Haugs (2021) 'fire-i-et-perspektiv', hvor produktivitet forstås langt bredere end blot erhvervs- eller lønarbejde. Haug argumenterer for et mere bæredygtigt samfund, hvor det reproduktive arbejde (omsorgs-arbejdet), deltagelsen i samfundsmæssige og hverdags-politiske aktiviteter (politik fra neden), samt personlig udvikling, skal værdisættes på lige fod med lønarbejdet. For at kunne udvide den fællesskabende omsorg sammen med de berørte og dermed gøre en forskel for de familier, børn og unge, der kæmper med mistrivsel, så vil vi afrunde med at anbefale at kommunen løsner den snævert økonomiske sociale kontrol og lader sig inspirere af Haugs fire-i-et-perspektiv. Dette bliver måske mere muligt under den kommende reform af beskæftigelsespolitikken med den varslede kommunale frisættelse. En sådan Haug-inspireret lokalpolitisk strategi vil, for os at se, bedre kunne langtidssikre at fundamentet for at gave-økonomi, empowerment og kollektiv transformativ agens bevares som del af Hillerød-modellen.

Projektet er finansieret af VELUX FONDEN. Projektnummer: 22731

Referencer

- Aagaard, C. (2021b, 16. februar). Boligområde er stadig tæt på ghettoliste. *Sjællandske Nyheder*. <https://www.sn.dk/art920878/hilleroed-kommune/boligomraade-er-stadig-taet-paa-ghettoliste/>
- Aagaard, C. (2021a, 15. august). Justitsminister imponeret: Hillerød har standset rekrutteringen til banderne. *Sjællandske Nyheder*. <https://www.sn.dk/art1131279/hilleroed-kommune/justitsminister-imponeret-hilleroed-har-standset-rekrutteringen-til-banderne/>
- Baunbjerg, M., Frederiksen, H., Krebs, I., Nissen, M., & Mørck, L. (2023). Street-Lab som fællesskabende praksis - aktiviteter som skaber tilhørsforhold og empowerment. I L. Mørck, I. Schwartz, T. Christensen, & M. Nissen (Red.), *Fællesskabende Praksisser* (s. 167-190). Frydenlund Academic.
- Christensen, T. (2020). 'Det er lettere at ringe, når man ved, hvem folk er' – netværk som kommunal strategi. En case-informeret prototype for samarbejde og samskabelse. *Lederliv*. 1-24. <https://www.lederliv.dk/artikel/%E2%80%99det-er-lettere-ringe-n%C3%A5r-man-ved-hvem-folk-er%E2%80%99-%E2%80%93-netv%C3%A6rk-som-kommunal-strategi>
- Christensen, T. (2023). Fællesspisning på det lokale bibliotek falder ikke i alles smag - Betydning af sociale og kulturelle ressourcer i fællesskabende praksis. I L. L. Mørck, I. Schwartz, T. Christensen, & M. Nissen (Red.), *Fællesskabende Praksisser* (s. 103- 122). Frydenlund Academic.
- Christensen, T. (2024). 'We need to build strong bridges for this to be a decent place to live': Policy, cultural sensitivity and a humanistic approach as essential when bridging and linking social capital. *Nordic Journal of Social Research*, 15(3), s. 1-16. DOI: <https://doi.org/10.18261/njsr.15.1.7>
- Deuchar, R. & Bone, A. (2015). *The impact of assets-based community integration initiatives in Scottish and Danish locations*. The Scottish Institute for Policing Research. <https://www.sipr.ac.uk/wp-content/uploads/2024/01/THE-IMPACT-OF-ASSETS-BASED-COMMUNITY-INTEGRATION-INITIATIVES-IN-SCOTTISH-AND-DANISH-LOCATIONS-1.pdf>
- Deuchar, S., & Bhopal, K. (2017). *Young People and Social Control: Problems and Prospects from the Margins*. Palgrave Macmillan.
- Fisker, K. (2020). *Det kriminalpræventive styresystem*. Hans Reitzels Forlag.
- Hansen, H. R. (2018). Exit skole – entre bande. *Unge Pædagoger*, 79(3), 13-21.
- Hansen, H. R. (2023). "Er du fra kommunen?" - Det ikke-kommunale kommunale som permanent liminalitet. I L. L. Mørck, I. Schwartz, T. Christensen, & M. Nissen (Red.), *Fællesskabende Praksisser*. (s. 193-209) Frydenlund Academic.
- Haug, F. (2021). *Fire-i-et-perspektivet: Kvinders kompas i kampen for et retfærdigt samfund*. Solidaritet.

- Khawaja, I. (2014). 'Home is gone!': The desire to belong and the renegotiation of home. *New Scholar: An International Journal of the Humanities, Creative Arts and Social Sciences* (Burwood), 3(1), 13-24.
- Kretzmann, J., & McKnight, J. P. (1993). *Building Communities from the Inside Out: A Path Toward Finding and Mobilizing a Community's Assets*. ACTA Publications.
- Lave, J. (2019). *Learning and everyday life: Acces, participation and changing practice*. Cambridge University Press.
- Lave, J. (under udgivelse). The Production School Way: an alternative hegemonic project in Denmark. I Franca, Gomes, Kousholt, Lave, Mørck. *New Spaces of Difference: Critical Studies of Learning Practices*. Cambridge University Press
- Lave, J., & Wenger, E. (1991). *Situated Learning: Legitimate Peripheral Participation*. Cambridge University Press.
- Mørck, L. (2006). *Grænsefællesskaber: Læring og overskridelse af marginalisering*. Roskilde Universitetsforlag.
- Mørck, L. L. (2016). Inkluderende grænsefællesskaber, bandeinvolvering og bandekonflikter. I B. Hamre & V. Larsen (Red.) *Inklusion, udsathed og tværprofessionelt samarbejde* (s. 209-226). Frydenlund Academic.
- Mørck, L. L. (2020). Social praksisetik: situeret etik i praksisforskning. I K. E. Petersen, & L. Ladefoged (red.), *Forskning med børn og unge: etik og etiske dilemmaer* (s. 83-94). Hans Reitzels Forlag.
- Mørck, L., & Aiche, W. (2023). Kaos, konflikt og kollektiv agens. I L. Mørck, I. Schwartz, T. Christensen, & M. Nissen (Red.), *Fællesskabende Praksisser* (s. 211- 232). Frydenlund Academic.
- Mørck, L., Macelly, C., & Henningsen, K. (2021). Fællesskabende fritidsaktiviteter som forebyggelse af marginalisering. *Tidsskrift for Socialpædagogik*, 24(2), 31-38.
- Mørck, L. L., & Nissen, M. (2005). Praksisforskning: Deltagende kritik mellem mikronholderi og akademisk bedreviden. I T. Bechmann Jensen, & G. Christensen, *Psykologiske og pædagogiske metoder: Kvalitative og kvantitative forskningsmetoder i praksis* (s. 123-154). Roskilde Universitetsforlag.
- Mørck, L. L., Schwartz, I., Christensen, T. W., & Nissen, M. (2023). Introduktion: Fællesskabende praksisser som rekontekstualisering af hjælp. I L. L. Mørck, I. Schwartz, T. W. Christensen, & M. Nissen, *Fællesskabende praksisser* (s. 13-29). Frydenlund Academic.
- Mørck, L. L., Schwartz, I., Christensen, T. W., & Nissen, M. (2023). Omsorg, fællesskabelse og demokratisk deltagelse - en sammenfattende perspektivering. I L. L. Mørck, I. Schwartz, T. W. Christensen, & M. Nissen, *Fællesskabende praksisser* (s. 259-274). Frydenlund Academic.

- Nissen, M. (2012). *The Subjectivity of Participation: Articulating Social Work with Youth in Copenhagen*. Palgrave Macmillan.
- Osterkamp, U. (2000). Livsførelse som subjektvidenskabelig problematik. *Nordiske Udkast*, 28, 5-28.
- Perry, K. (2012). *Framing Trust at the Street Level: An Empirical Interpretative Study of Distrust and Trust between Frontline Public Sector Employees and Young Men with Minority Ethnic Backgrounds in Denmark*. Institute for Communication, Business and Information Technologies, Roskilde University.
- Putnam, R. (2000). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. Simon & Schuster.
- Regeringen. (2018). *Ét Danmark uden parallelsamfund – Ingen ghettoer i 2030*. Økonomi- og Indenrigsministeriet.
https://www.regeringen.dk/media/4937/publikation_%C3%A9t-danmark-uden-parallel-samfund.pdf
- Schraube, E., & Osterkamp, U. (2013). *Psychology from the standpoint of the subject: Selected writings of Klaus Holzkamp*. Palgrave Macmillan.
- Schwartz, I., & Nissen, M. (2023). Det fælles tredje. I L. L. Mørck, I. Schwartz, T. W. Christensen, & M. Nissen, *Fællesskabende praksisser* (s. 31-60). Frydenlund Academic.
- Stetsenko, A. (2016). *The Transformative Mind: Expanding Vygotsky's Approach to Development and Education*. Cambridge University Press.
- Szreter, S. (2002). The State of Social Capital: Bringing Back in Power, Politics, and History. *Theory and Society*, 31(5), 573-621
- Tireli, Ü. (2016). Udsathed som dilemma i ungdomsklubbens praksis. I B. Hamre, & V. Larsen, *Inklusion, udsathed og tværprofessionelt samarbejde* (s. 191-207). Frydenlund Academic.
- Østergaard, A. P. (2011). *Proces Sammenhængskraft*. Hillerød Kommune.